

REZUMAT
AL TEZEI DE DOCTORAT
“*RELAȚIILE POLITICO-DIPLOMATICE ROMÂNNO-ITALIENE (1859-1900)*”, ÎNTOCMITĂ DE DOMNUL ASIST.UNIV.DRD. IONUȚ VIRGIL
ȘERBAN,
SUB CONDUCEREA ȘTIINȚIFICĂ
A DOMNULUI PROF.UNIV.DR. CORNELIU MIHAIL LUNGU

Cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea reprezintă o perioadă care a trezit interesul multor istorici și oameni de cultură, o perioadă ce a fascinat prin transformările petrecute, de la realizarea noilor state naționale și până la afirmarea acestora pe plan european.

Această perioadă, deosebit de importantă pentru problematica relațiilor internaționale, reprezintă intervalul în care, au apărut pe harta Europei două state latine, România și Italia, ambele cu interese apropiate, deși evenimentele istorice le vor face să se implice în mod diferit pe scena internațională.

Pentru România, perioada amintită a reprezentat realizarea unității naționale și câștigarea independenței de stat, vechi deziderate ale poporului român, care au marcat începutul unei noi ere în istoria românilor. Pentru Italia, a însemnat, de asemenea perioada realizării unității statale prin recâștigarea teritoriilor aflate sub ocupație austriacă, precum și a Romei, centrul Statului Papal, unde se aflau cantonate garnizoanele franceze pentru a asigura protecția Papei. Odată desăvârșită unitatea statală, Italia a căutat să se afirme ca o mare putere atât pe plan european cât și colonial.

Perioada avută în vedere reprezintă, pe lângă apropierea celor două state latine, care nutreau aceleași deziderate, și începutul relațiilor lor politico-diplomatice. Contactele dintre revoluționarii de la 1848, oameni politici cu un înflăcărat spirit patriotic, care au contribuit esențial la unirea din 1859 și unificarea Italiei, au facilitat această apropiere.

În ceea ce privește dialogul diplomatic între cele două state, o activitate intensă, demnă de remarcat pentru această perioadă a fost cea a Agentului Sardiniei în Principatele Unite, Cavalerul Annibal Strambio, care, a reprezentat interesele italiene în Principate începând cu data de 20 martie 1859 și până la 23 octombrie 1865, când a fost înlocuit cu un alt mare diplomat italian, Francesco Teccio di Bayo. Din intensă corespondență diplomatică pe care Cavalerul Strambio o întreținea cu primul ministru piemontez, Conte de Cavour, corespondență pe care am avut privilegiul să o cercetăm atât în Arhivele diplomatice ale Ministerului Afacerilor Externe de la București, cât și în ale celui de la Roma, reiese profunda admirație a românilor pentru politica atât de fermă și atât de națională a guvernului piemontez.

Ocupate de Rusia și Austria în timpul Războiului Crimeii (1853 – 1856), Principatele vor deveni subiect al politicii europene la Congresul de Pace de la Paris din 1856, când s-a luat decizia consultării opiniei publice în privința unificării Moldovei cu Țara Românească. Cu această ocazie, Rusia pierdea în favoarea Imperiului Otoman accesul la Dunăre prin revenirea la Moldova a județelor din sudul Basarabiei (Cahul, Bolgrad și Izmail).

Deși, Regulamentele Organice și Convenția de la Balta Liman reprezentau o imixtiune clară a Rusiei în Principate și un obiect de dominare, totuși, până la adoptarea reglementărilor Conferinței de Pace de la Paris din 1858, acestea au fost „cadru constituțional” de dezvoltare a celor două Principate.

Înțelegerile dintre Anglia și Franța, prin Acordul de la Osborne dintre Regina Victoria și Împăratul Napoleon III, au dus la repetarea alegerilor din Moldova truate de caimacamul Nicolae Vogoride cu sprijinul Austriei în 1857.

În același timp, Napoleon III nu abandonase ideea unchiului său, Napoleon I, de a folosi Principatele Române ca monedă de schimb, cedându-le Austriei în schimbul Veneției pe care s-o ofere Regatului Sardiniei, în cazul victoriei Austriei împotriva Prusiei. Totuși, Regatul Sardiniei promisese

sprijin Prusiei împotriva Austriei tot pentru Veneția. În cele din urmă, Prusia a învins Austria în 1866 la Königgratz, Italia dobândind Veneția.

Constituirea României ca stat modern în urma actelor de la 5 și 24 ianuarie 1859 prin dubla alegere a lui Al. I. Cuza ca Domnitor în Moldova și Țara Românească a atras sprijinul și admirația statului prieten italian.

Aderarea celor două state la Tripla Alianță, problemele asemănătoare cu care se confruntau în privința intereselor lor din Imperiul austriac, au dus la o mai bună colaborarea a lor pe plan politico-diplomatic.

În ceea ce privește Italia, în epoca modernă, aceasta reprezenta un conglomerat de stătuțe care se luptau între ele, în timp ce Imperiul Romano-German (ulterior Austria, sau Imperiul Habsburgic), Imperiul Bizantin, Imperiul Rus se vor bate pentru gloria anticei Rome. Chiar dacă în epoca Renașterii diplomatul Niccolò Machiavelli, în lucrarea „Principele”, expunea necesitatea unificării, prin orice mijloace a Italiei, rivalitățile dintre state, imixtiunile Statului Papal și ale statelor europene făceau imposibile orice încercări în acest sens.

În 1743, Regatul Sardiniei a fost unit cu Piemontul (nord-vestul Italiei), punându-se bazele viitorului stat italian modern, iar după pacea de la Campo-Formio (1797), Napoleon Bonaparte va întemeia Republica Cisalpină și Republica Ligură, Austria recunoscând noua realitate geo-politică în Italia prin pacea de la Lunéville (1801).

După ce la 23 ianuarie 1799 armata franceză comandată de generalul Jean Antoine Championnet ocupa Neapole, lua ființă Republica Parthenopeană. Încheierea tratatului de pace de la Tolentino (1797) între Napoleon și Papa Pius al VI-lea, când ultimul va renunța la pretențiile asupra Avignonului și va fi exilat, va fi urmată de acordarea de către Napoleon, fiului său, încă de la naștere, în 1811, a titlului de rege al Romei. Totodată, a oferit titluri nobiliare și de conducere ale stătuțelor italiene multora din rudele și mareașalii săi, însă creația sa va dispărea după Congresul de la Viena (1815).

Cancelarul Austriei, Klemens von Metternich, un stâlp al reacționarismului devenit politică europeană după Congresul de la Viena obișnuia să spună că Italia „era o noțiune geografică”, formulă cinică, prin care arăta de fapt că Italia dezbinată era pe placul marilor puteri, în special al Austriei.

Unificarea Italiei, este un proces care a început odată cu venirea la tron, la 23 martie 1848 a regelui Vittorio Emanuele II. Acesta, ajutat de primul ministru Camillo Benso di Cavour și de Giuseppe Garibaldi, a inițiat implicarea statului său în politica europeană.

În 1860, Parma, Toscana, Romagna și Modena au aderat la Regatul Sardiniei, în timp ce Nisa și Savoia au hotărât prin referendum să intre în componența Franței. După ce Giuseppe Garibaldi, a reușit cucerirea Siciliei și Italiei de Sud, la 17 martie 1861 s-a proclamat Regatul Italiei, fapt primit cu mare bucurie de guvernul de la București, care vedea în Italia un model demn de urmat pentru realizarea propriilor deziderate politice.

După participarea la Războiul Crimeei, împăratul Franței, Napoleon III va sprijini Italia în lupta cu Austria, fapt ce a dus la obținerea Lombardiei și Veneției, în 1866.

Roma a rămas centrul Statului Papal, până în 1870, când garnizoanele franceze care asigurau protecția Papei s-au retras pentru a participa la războiul franco-prusian din 1870-1871, oferind astfel posibilitatea italienilor de a muta capitala în Cetatea Eternă la 1 iulie 1870, desăvârșindu-se, astfel, unitatea politică a statului italian. Deși Papa i-a excomunicat pe conducătorii italieni, relațiile se vor normaliza prin Concordatul de la Laterano din 1929.

Acesta este pe scurt contextul istoric al evoluției Italiei și României în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. După această analiză sumară, putem să stabilim faptul că nucleul politic al viitorului stat italian reprezentat de Sardinia și Piemont era independent și recunoscut ca atare, în timp ce Principatele Române erau din punct de vedere al statutului internațional formațiuni politice sub suzeranitate. Acest fapt împiedica realizarea statului unitar, marile puteri considerând inoportună unirea Principatelor, deoarece oricând puteau să-și dobândească independența și să readucă la trupul țării teritoriile care se aflau deja ocupate de aceste puteri.

Revoluția de la 1848, care cuprinsese Europa de vest, centrală și de sud-est crease o unitate de țeluri între revoluționari. Eșecul revoluției a dus la reorientarea acțiunilor în direcția unei revoluții europene.

Venirea pe tronul Franței a lui Napoleon III, proclamat împărat după ce câștigase alegerile ca președinte, prin vot universal, nu a pus capăt ideilor revoluționare ci doar ideii revoluției europene.

Războiul Crimeii, care a dus la coalizarea Franței, Angliei, Suediei, Austriei și Piemontului împotriva Rusiei pentru a păstra integritatea Imperiului Otoman, a trasat prin Congresul de Pace de la Paris din 1856 o nouă linie politică pentru Principate dar și pentru Piemont. Dacă Principatele intrau sub garanția colectivă a puterilor Garante (Austria, Turcia, Anglia, Franța, Rusia, Prusia, Piemont), păstrând suzeranitatea otomană și înlăturând protectoratul rusesc, Piemontul va tinde să se apropie de Franța.

Perioada 1859-1900 constituie în relațiile diplomatice româno-italiene, etapa fundamentală a constituirii dialogului diplomatic între cele două state. Pe parcursul acestei lucrări ne-am propus să investigăm trei direcții principale. Două dintre acestea, și anume: chestiunea realizării pe cale revoluționară a unității Italiei prin acțiunea comună a românilor, italienilor, maghiarilor și polonezilor și respectiv, schimbul preconizat de Napoleon III pentru a asigura stabilitatea în Europa, prin care Veneția era cedată Italiei, iar Austria lua Principatele Române, această din urmă idee fiind susținută cu ardoare de Italia până în 1866, au fost tratate de istoriografie marginal și insuficient. Cea de-a treia chestiune, amplu analizată de istoriografie, dar necorelată îndeajuns cu celelalte două este cea a apropierei dintre cele două state latine, pe lina cooperării diplomatice, culminând cu regăsirea lor în Tripla Alianță. Italia și România au păstrat bune raporturi politice, în ciuda condițiilor dificile din ultimul sfert al secolului al XIX-lea. Atât Italia cât și România aveau teritorii ocupate de Austria, fapt ce afecta imaginea propriilor guverne în planul receptării politicii externe de către opinia publică. Cele două state au sprijinit pe ascuns mișcarea de emancipare a conaștrănilor din teritoriile ocupate de Austria, deosebit de relevant fiind sprijinul declarativ al Italiei față de mișcarea memorandistă.

Atât reprezentanții români de la Torino și Roma, cât și cei italieni de la București urmăreau, cu deosebit interes, situația internă a țării unde își îndeplineau misiunea, exprimând în rapoartele diplomatice existente azi în arhivele românești și italiene, evoluția chestiunilor politice interne și externe. În plus, constatăm existența unei permanente comunicări între legațiile din Viena, Petersburg, Berlin, Constantinopol, Torino (apoi Firenze și Roma), Paris, Londra și Belgrad, care contribuie la constituirea tabloului politic al relațiilor internaționale ale perioadei. Nu lipsite de importanță sunt rapoartele care menționau atitudinea principalelor ziare și reviste din marile capitale europene, cu privire la situația externă din statele implicate. Corespondența privată a premierilor și a miniștrilor de externe, a suveranilor, a constituit o altă direcție, care relevă unitatea de vederi a acestora. România și Italia colaborau în limitele impuse de statutul lor internațional. Astfel Italia, a fost aproape amenințată cu sancțiuni diplomatice dacă recunoștea independența României prin trimiterea de miniștri plenipotențieri la București, până la rezolvarea chestiunii evreiești și a afacerii Stroussberg.

Nu mai puțin în lipsită de importanță, este atitudinea Italiei în Comisia Dunării când, preocupată de câștiguri coloniale, a respectat inițiativele marilor puteri în defavoarea României, inclusiv printr-o politică economică dezavantajoasă pentru țara noastră.

Raporturile dintre Casa Regală a Italiei și Prințul Cuza, apoi relațiile dintre Casa de Savoia și Casa de Hohenzollern de după 1866 ilustrează, până la recunoșterea deplină a independenței României, în 1880, un profund atașament bazat pe originea și cultura comună a celor două state.

Atât timp cât s-a desfășurat lupta politică pentru unificarea Germaniei, situația României nu a preocupat Austria și Prusia în mod deosebit, în timp ce Rusia nu își permitea o nouă escaladare a conflictului în cadrul Chestiunii Orientale. Imperiul Otoman încetase demult să mai creeze probleme de anvergură, fiind *omul bolnav al Europei*, ținut în viață de *grija*, Franței și a Marii Britanii.

Italia, aspirantă la statutul de mare putere, va intra în atenția Germaniei, Marii Britanii și Franței în epoca ascensiunii coloniale când, se va preconiza folosirea sa, în mod cert, gratuită, în cazul unui eventual conflict cu Rusia, în arealul geopolitic al Balcanilor.

Relațiile politico-diplomatice româno-italiene au cunoscut o liniaritate bine reliefată de încheierea tratatului de colaborare româno-italian în cadrul Triplei Alianțe abia în 1888.

Faptul că la Roma și București erau trimiși reprezentanți de marcă ai vieții politice din cele două țări atestă, încă odată, atenția acordată relațiilor bilaterale, iar intrarea celor două state în război alături de Antanta în 1915 și, respectiv, 1916, arată cât de aproape s-au desfășurat raporturile diplomatice în ultimii ani ai veacului al XIX-lea și primul deceniu al secolului XX.

Volumul mare de documente de arhivă, unele inedite, iar altele publicate în colecții extinse, colecțiile de microfilme, studiile, articolele și lucrările de specialitate contribuie la conturarea bazei științifice a tezei.

Evoluția relațiilor politico-diplomatice româno-italiene într-o perioadă atât de importantă pentru cele două state, cum este perioada realizării unității lor statale, a independenței și afirmarea acestora pe plan european, a atras, cum era și firesc, atenția istoricilor.

O analiză amănunțită a lucrărilor ce abordează tema relațiilor politico-diplomatice româno-italiene în a doua jumătate a secolului XIX arată faptul că, în cea ce privește prima parte, adică perioada dintre 1859 și 1879, acestea tratează doar tangențial problematica noastră. Pentru perioada de după 1879 întâlnim lucrări de o certă valoare, fie ele de interpretare, fie doar colecții și volume de documente privind evoluția relațiilor româno-italiene.

În cea ce privește istoriografia românească, lucrările care abordează această temă până la 1879 accentuează evoluția relațiilor culturale româno-italiene, deoarece acestea au cunoscut o dezvoltare deosebită, indiferent de gradul și natura relațiilor politico-diplomatice. Atenția majorității cercetătorilor români s-a îndreptat spre perioada de după 1879, când, începând cu 5 decembrie 1879, se pun bazele colaborării diplomatice româno-italiene la nivel de legații.

În cea ce privește istoriografia străină, majoritatea lucrărilor care abordează această temă, o fac indirect și sumar, fie că este vorba de lucrări care tratează istoria Italiei, politica externă a acesteia, problema orientală, fie că privesc relațiile Italiei cu Tripla Alianță.

Elaborarea unei lucrări care să abordeze relațiile româno-italiene în a doua jumătate a secolului al XIX-lea era necesară întregind astfel tabloul relațiilor României, nu numai cu Italia ci și cu celelalte mari puteri în perioada realizării unității naționale, a independenței și aderarea la unul dintre cele mai importante blocuri politico-militare.

O astfel de temă presupune utilizarea unor surse variate și coroborarea lor la un nivel judicios pentru a reuși o abordare cât mai aproape de adevărul istoric.

În cadrul surselor folosite, **izvoarele inedite** ocupă primul plan al acestei lucrări. Între cele mai valoroase surse din această categorie se numără **Arhiva Istorică Diplomatică a Ministerului Afacerilor Externe de la Roma (Archivio Storico Diplomatico del Ministero degli Affari Esteri-Roma)**. În cadrul acestei arhive au fost investigate mai multe fonduri de documente deosebit de importante pentru lucrarea de față. Dintre aceste fonduri menționăm: *Ministero Affari Esteri-Regno di Sardegna (Ministerul Afacerilor Străine-Regatul Sardiniei)* – R. 24-35 - Dodici Registri Copia Lettere della Corrispondenza Politica „Riservata e Confidenziale” in partenza dal Ministero (Gabinetto) (Doisprezece regiștri de telegrame în copie privind corespondența politică „rezervată și confidențială” trimise de Minister (Cabinet))- R.32 (2 marzo 1859-30 maggio 1859); R. 33 (31.05.1859-27.09.1859); R.34 (28.09.1859-7.03.1860); R.35 (8.03.1860-23.08.1860); R. 36-42 – Sette Registri Copia Lettere della Corrispondenza Politica „Riservata e Confidenziale” in partenza dal Ministero (Gabinetto) – R. 5 (2.01.1859-30.09.1859); R. 6 (1.10.1859-21.05.1860); R. 7 (22.05.1860-22.02.1861). Un alt fond deosebit de important este: *Le scritture del Ministero degli Affari Esteri del Regno D’Italia dal 1861 al 1887* (Înregistrările Ministerului Afacerilor Străine al Regatului Italiei de la 1861 la 1887) – Serie Prima (Prima Serie) – „Gabinetto e Segreteria Generale” (Cabinet și Secretaria General) – B. 18-21- Quattro Buste Contenenti Istruzioni per Missioni all’Estero (patru plicuri conținând instrucțiuni pentru Misiunile Externe) – Busta 19 – fascicolo 7 – Romania; F. *Carteggio Confidenziale e Riservato* – 198-200 – Tre buste contenenti atti riguardanti la cessione di Nizza e Savoia alla Francia (trei plicuri conținând acte privind cedarea Nisei și Savoiei către Franța) – 22 aprilie 1860-30 octombrie 1883; 215-216- Due buste

relative alle relazioni segrete con l'Ungheria, I Principati Danubiani e la Polonia (două plicuri referitoare la relațiile secrete cu Ungaria, Principate Danubiene și Polonia) etc.

Registri Copia-Lettere in partenza, unde sunt transcrise, grație lui Ruggero Moscati, toate documentele expediate de Ministerul de Externe către diverse Legații și Consulate ale Italiei din străinătate.

Tot la Roma, am avut privilegiul consultării **Archivio centrale dello Stato** (Arhivele centrale ale statului), unde am descoperit numeroase documente inedite referitoare la problematica noastră. Dintre acestea menționăm: *Fondul Real Casa, Gabinetto particolare di Vittorio Emanuele II, Fondul Visconti Venosta, Fondul Crispi Francesco-Roma* etc.

Deosebit de importante pentru înțelegerea raporturilor româno-italiene sunt și documentele aflate în păstrarea **Arhivei Diplomatice a Ministerului Afacerilor de Externe - București**. Dintre cele mai importante enumerăm: Fond 71, Problema 21 – dosarele 83-85 – Roma (1877-1902); Arhiva Istorică, Volumele 261-266 – (1830-1895).

În ceea ce privește **Arhivele Naționale**, deosebit de utile pentru demersul nostru s-au dovedit *Colecția de Microfilme Italia, Fondul Casa Regală, Fondurile personale și familiale: Duiliu Zamfirescu, Krețulescu-Lahovary, Bălăceanu, Brătianu, Butculescu, Al. I. Cuza, Filipescu, Ghica, Kogălniceanu, Rosetti* etc.

Dintre **izvoarele editate** menționăm arhicunoscuta colecție de documente diplomatice publicată de Ministerul Afacerilor Externe de la Roma, *I documenti Diplomatici Italiani*, II-IV serie, conținând corespondența Ministerului de Externe italian cu reprezentanțele diplomatice din diversele capitale ale lumii și cu alte instituții ale statului, precum și procesele verbale ale unor diverse reuniuni internaționale. De asemenea menționăm și binecunoscuta colecție de documente publicată de istoricii români Ion Bulei și Rudolf Dinu intitulată *35 anni de relazioni italo-romene. 1879-1914*, conținând documente diplomatice de la Arhivele Ministerului Afacerilor de Externe de la Roma referitoare la România și relațiile acesteia cu Italia și celelalte mari puteri.

Teza noastră de doctorat este structurată pe patru capitole, împărțite în subcapitole, însoțite de introducere, repere istoriografice, bibliografie și anexe compuse din facsimile după documente reprezentative din cadrul fondurilor investigate.

Reperele cronologice esențiale pe care ne-am bazat investigația sunt:

- 1859-1866 - unirea Țării Românești cu Moldova, domnia cu un pronunțat caracter reformator a domnitorului Alexandru Ioan Cuza, impuse Europei prin “politica faptului împlinit”; unificarea Italiei, prin alăturarea Emiliei, Toscanei, cucerirea Lombardiei și câștigarea Veneției; relațiile personale dintre domnitorul Alexandru Ioan Cuza și regale Italiei Vittorio Emanuele II.
- 1866-1871 – proclamarea prințului Carol ca Domnitor al României; adoptarea Constituției de la 1866, crearea unui mediu politic eficient în România; cucerirea Romei și desăvârșirea unității statului italian prin includerea Romei în hotarele statului italian; atașamentul Italiei, ca putere garantă pentru cauza românească.
- 1871-1879 – efortul clasei politice românești de câștigare a independenței României și de recunoaștere internațională a acesteia; simpatia diplomației italiene față de cauza românească și circumscrierea intereselor italiene celor ale Marilor Puteri.
- 1879-1883 – configurarea unei politici externe proprii, în contextul dobândirii independenței României și dorința de a avea un statut însemnat în Comisia Dunării; stabilirea relațiilor româno-italiene la nivel de state independente; imposibilitatea Italiei de a sprijini România și interesul acesteia în competiția colonială; relațiile personale dinastice ale suveranilor romani și Italiani cu șefii de stat și de guverne din Europa.
- 1833-1888 – intrarea României în Tripla Alianță și semnarea unui tratat bilateral cu Italia; polarizări ale intereselor românești și italiene

- 1888-1900 – eforturile partenerilor din Tripla Alianță de a menține România în orbita acestui bloc politico-militar; susținerea diplomației italiene față de mișcarea memorandistă; considerații reciproce ale diplomaților față de situația politică internă din România și Italia.

Concluziile noastre sunt axate, în special, pe ierarhizarea raporturilor politice care au fost, în majoritatea cazurilor, de colaborare. La aceasta contribuie drumul aproape comun al celor două state, România trebuind să lupte în plus pentru recunoașterea unirii ca fapt împlinit (1859), a prințului străin (1866) și a independenței ei, iar Italia, pentru câștigarea unității teritoriale și a statutului de mare putere europeană.

Moștenitoare ale gloriei Imperiului Roman, România și Italia au avut de-a lungul istoriei, mai ales începând din epoca modernă care a coincis pentru ambele state cu epoca realizării unității politice și naționale, de multe ori același sens.

Valul revoluționar care a cuprins Europa în anul 1848 a început la Palermo și s-a oprit între Carpați și Dunăre. Deși înfrântă revoluția europeană a sădit sâmburele renașterii naționale, pentru că revoluționarii, indiferent de țara de origine aveau același țel, unire, independență și o alianță politică europeană care să pună capăt spiritului reacționar care înnăbușa orice tentativă de triumf al principiului național în istoria Europei.

Revoluția europeană proiectată de Giuseppe Mazzini, Giuseppe Garibaldi și Dimitrie Brătianu, Nicolae Bălcescu, J.A. Vaillant și alții a rămas la stadiul de idee, întrucât Franța care înlăturase „monarhia din iulie” la 1848, la nici patru ani devenea Imperiu sub Napoleon III, Prusia, începea să conștientizeze că este cel mai puternic dintre statele germane care putea să se lupte cu reacționara Austrie. În Orient Imperiul Otoman și Rusia Țaristă continuau să rămână imperii cu eveleități de dominație în Europa dar cu un sistem învechit care încerca în fapt să armonizeze amalgamul de civilizații euro-asiatice de pe teritoriul lor.

Singură, Marea Britanie era preocupată de consolidarea imperiului său colonial așa că, pe continent intervenea ori de câte ori considera că o putere continentală depășea prin intenții locul ocupat în concertul european.

Napoleon III a fost cel care a privit pe același palier mișcările română și italiană, în măsura în care asigura interesele franceze. Dorința Rusiei de a june cât mai repede moștenitoarea „omului bolnav al Europei”, cum era numit Imperiul Otoman, s-a lovit imediat de interesul Franței, Marii Britanii, Piemontului, Austriei, Suediei care considerau cădacă Rusia ajungea la strâmtoarele Bosfor și Dardanele, ar fi devenit de neoprit în cucerirea Europei.

Tratatul din 1856, care a pus capăt războiului din Crimeea, semnat la Paris a pus serios problema limitării accesului Rusiei la Dunăre, luându-i-se sudul Basarabiei (răpită de Rusia în 1812) care a fost alipit Moldovei și creându-se un stat tampon prin unirea Moldovei și Țării Românești. Austria, care avea din 1699 Transilvania, din 1718 Banatul și din 1775 Bucovina, nu vedea cu ochoi buni unirea Principatelor, întrucât un stat nou apărut, deși sub suzeranitate otomană putea râvni la teritoriile românești ocupate de aceasta.

Piemontul, devenit grație luptei lui Giuseppe Garibaldi, Giuseppe Mazzini, a politicii regelui Victor Emmanuel și a premierului Camillo Benso di Cavour din 1861 Regatul Italiei, avea Lombardia, Veneția, Trieste, Trentino, ocupate de Austria, în timp ce partea centrală era controlată de Statul Papal, o entitate politico-religioasă a cărei integritate era apărată de trupele lui Napoleon III.

Napoleon III a dorit ca în cursul confruntărilor cu Austria să folosească Piemontul (al cărui rege era ginerele său, Victor Emanuel de Savoia) și neoficial pe revoluționarii maghiari, italieni și pe cei români pentru a crea o revoluție împotriva Austriei. Disensiunile româno-maghiare erau piedica cea mai mare în acest sens, iar decizia lui Alexandru Ioan Cuza, ales la 5 și 24 ianuarie 1859 ca domn al Principatelor, prin interpretarea Convenției din 19 august 1858 de la Paris, de a reforma statul român deși, în principiu nu excludea ideea aderării la planurile revoluționare menționate, practic lăsa în planul doi astfel de acțiuni.

După pacea de la Villafranca, Napoleon III, văzând că o revoluție e tot mai puțin posibilă, spera să facă un schimb cu Austria, luând Veneția pentru a o ceda Italiei, în schimbul Principatelor Române. Sprijinită cu ardoare de italieni ideea a fost respinsă de Austria și ignorată de Marea Britanie.

Cântecul de lebedă al planurilor revoluționare l-a constituit războiul austro-prusian din vara anului 1866, care a dus la înfrângerea Austriei, care a trebuit să cedeze Veneția Franței, care își păstrase neutralitatea. Franța a oferit-o italienilor care, deși înfrânți la Lisa și Custoza și-au îndeplinit încă un obiectiv politic.

Chestiunea romană era de natură să afecteze relațiile franco-italiene, prin acțiunile revoluționare ale lui Garibaldi, care încercase fără succes să ocupe Roma în 1864 și 1867, se va rezolva firesc atunci când, în 1870, Napoleon a trebuit să retragă trupele din Roma ca să se apere în fața atacului Prusiei. Deși era ginerele lui Napoleon III, regele Victor Emanuel nu a primit autorizația Parlamentului de a-l ajuta pe Napoleon, astfel că trupele italiene au intrat în Roma, în 1870, devenită capitala de drept a Italiei.

Proclamarea lui Victor Emanuel II ca rege al Italiei, mutarea capitalei la Roma au făcut obiectul unui entuziasm general în rândul clasei politice românești, fapt care transpare din corespondența a diplomaților ilor români și i activitatea parlamentară românească.

Dispariția prematură a lui Camillo Cavour a însemnat o grea pierdere și i pentru români.

Reformele lui Cuza, lovitura de stat din 2 mai 1864 au fost susținute de Italia, deși diplomația de la Torino și apoi de la Florența s-au străduit să-l consilieze pe Cuza să nu stârnească orgoliile puterilor garante. Mărturie stau numeroasele rapoarte diplomatice care insistau asupra faptului că Adunarea, conform Convenției de la Paris din 1858 nu putea să contribuie la consolidarea unirii, mai ales datorită preponderenței ei conservatorilor. Totodată, diplomații italieni nu puteau să nu remarce necesitatea iminentă a lărgirii bazei electorale. Secularizarea averilor mănăstirești și reforma agrară l-au ridicat pe Cuza din istorie, în legendă. Italia s-a amentuit pe poziții favorabile, oferindu-se ca sprijin în conferințele puterilor garante, alături de Franța. Succesul a încununat eforturile Principatelor, puterile garante acceptând Statutul Dezvoltător ca pe un act adițional la Convenția de la Paris, care era considerată ca fiind perfectibilă.

Abdicarea lui Cuza în 1866 interesa Italia, pentru că o schimbare de situație în Balcani putea periclita interesul său în privința Veneției. Succesul Germaniei cu neutralitatea binevoitoare a Franței a făcut ca Austria să cedeze Veneția Franței, care a redat-o Italiei, iar în privința Principatelor să fie moderată, atunci când Turcia a solicitat la revnirea la situația reglementată prin Convenția de la Paris. a fost urmată de aducerea în țară a lui Carol de Hohenzollern, care a fost primită cu simpatie de italieni. Ei au acordat o atenție sporită grelelor încercări prin care a trecut Carol, până în 1870, când, după înfrângerea Franței la Sedan, devenise evident pentru clasa politică de la București că Imperiul German putea fi un vector și i, totodată, un sprijin al politicii externe.

Anii premergători proclamării independenței României au fost ani de tatonare de așteptări, încununat de războiul ruso-turc din 1877-1878, care pentru România a fost războiul său de independență.

Italia, în ciuda complicațiilor care puteau să apară ar fi dorit să recunoască independența fără a fi nevoie să impună României respectarea articolului referitor la cetățenie din tratatul de pace de la Berlin din 13 iulie 1878, precum și pretenția lui Bismarck de răscumpărare de către statul român a acțiunilor Stroussberg.

Chiar dacă în cursul anului 1879, Italia a dorit să acrediteze la București un ministru plenipotențiar iar, Germania a amenințat cu represalii atitudinea Italiei. Totodată, așa cum reiese din corespondența diplomaților ilor români, cabinetul de la Roma se temea că exponenții comunității evreiești, cu o pondere deosebit de însemnată în Parlamentul italian, datorită votului cenzitar, în raport cu ansamblul votanților ilor italieni, puteau crea tulburări, care afectau poziția guvernului.

După 1880, România, ca stat independent a trebuit să se alăture unei alianțe politice deoarece s-ar fi expus ingerințelor rusești. Originea germană a lui Carol recomanda blocul militar al Puterilor Centrale fondat de Austro-Ungaria, Germania și Italia. Astfel, în 1883, România a aderat la Tripla Alianță, dar nu ca al patrulea aliat ci în baza unui acord cu Austro-Ungaria la care a aderat Germania, ambele semnate la 30 octombrie 1883. Tratatul a fost ținut secret, deoarece opinia publică era contrară Austro-Ungariei din cauza aspirării românilor din cadrul Dublei Monarhii, fiind cunoscut doar de Rege și cei care ocupau postul de prim-ministru. El nu era cunoscut nici de diplomații care erau trimiși în capitalele europene.

România a semnat tratatul cu Italia abia în 1888 și atunci, din inițiativa ministrului de externe austro-ungar contele Gustav Kalnoky, care solicita Italia să trimită trupe prin România în cazul unui

război cu Rusia. Italia putea cere compensații, cum ar fi fost recuperarea regiunii Trentino, dar nu a făcut-o, fiind implicată gratuit într-un viitor conflict, fapt care a trezit nemulțumire în cercul celor care cunoșteau acest tratat.

Chiar dacă era convins de necesitatea alianței ei, regele Carol a declarat în cursul lungilor negocieri de prelungire a tratatului, finalizate abia în 1892, reprezentanții ilor austro-ungari că numai prezența în alianță a Germaniei era de natură să asigure trănicia acordului, în ciuda faptului că opinia publică și majoritatea politicienilor nu cunoșteau existența tratatului din 1883.

Astfel, Tripla Alianță se îndrepta vertiginos spre un sistem de alianțe într-o altă alianță. Treptat, statele balcanice vor privi acest pact ca pe o soluție de ascensiune pe plan extern. Distanța area Serbiei de Austro-Ungaria, după expirarea acordului bilateral, răcirea relațiilor ruso-bulgare au neliniștit diplomația românească, aceasta fiind convinsă că la acea dată unica opțiune geopolitică.

O atenție deosebită a fost acordată raporturilor cu sfântul Scaun. Prevederea constituțională ca descendenții prințului domnitor să fie botezați în religia țării a generat protestele Papei, care nu putea tolera ca un prinț catolic să aibă urmași botezați ortodox. Înseși proiectele de căsătorie ale prințului Carol au făcut obiectul discuțiilor diplomatice. Dorind să ajungă la un compromis, evitând manevrele Rusiei, Carol, catolic, s-a căsătorit cu o prințesă de confesiune protestantă, evanghelică. Este demn de remarcat că la ceremonia de încoronare a lui Carol ca rege al României, nunțul apostolic nu a fost prezent, trimițând ulterior adresa de recunoaștere a titlului.

Vizita regelui Carol în Italia, s-a produs la Sestri, lângă Genova. Regele Carol fiind catolic, a refuzat să-l viziteze pe regele Umberto la Roma, pentru a nu stârni protestul Papei care îi excomunicase pe conducătorii italieni (primul rege al Italiei, Victor Emanuel a fost înmormântat în cadrul unei ceremonii oficiate de un preot catolic, desemnat cu puțin timp înainte de moartea regelui să-i administreze sacramentele).

Ultimele două decenii ale secolului XIX au fost lipsiți de evenimente deosebite care să afecteze cele două state. Acțiunile notabile au fost simpatia italiană față de proclamarea României ca Regat, disensiunile româno-italiene legate de Comisia Dunării dintre anii 1881 și 1883, atitudinea Italiei față de imixtiunile Rusiei în România și problema memorandistă.

Chestiunea Dunării a dovedit că Italia nu era interesată să sprijine România în dauna propriilor interese europene și coloniale, aceasta votând controversata propunere Barere, care atenta grav la independența națională a României, ca stat riveran al acestui Fluviu.

Trimișii Italiei la București au privit încercările Rusiei de a controla viața politică internă a României, pentru a evita o alianță cu blocul Puterilor centrale. Chiar dacă s-a desfășurat o amplă acțiune de colectare de informații privitoare la tendințele politicii externe românești, Rusia nu a putut afla secretul aderării României la Tripla Alianță. Totodată, România a procedat la expulzarea supușilor ruși și suspectii de activități subversive, cu complicitatea față de trimisul Rusiei, Hitrovo, a cărui rechemare a fost solicitată curții din Sankt Petersburg.

Memorandul românilor din Transilvania a produs o vie simpatie a mediilor culturale italiene, dar problema a fost rezolvată prin înțelegerea dintre Franz Josef și Carol, când s-a obținut grațierea condamnaților.

În cadrul Triplei Alianțe, România și Italia erau în situația paradoxală de aliante ale Austro-Ungariei, având teritorii răpite de aceasta. Trebuie menționat că al doilea tratat dintre România și Italia, în cadrul Triplei Alianțe nu a avut semnătura niciunui reprezentant român.

România a observat eforturile Italiei de a urma o politică de expansiune colonială, diplomații români notând veleitățile de mare putere ale Italiei, care contrastu puternic cu situația internă. Infrastructura Italiei era deficitară, existând uriașe discrepanțe între Nord și Sud, politicienii fuseseră de multe ori în centrul unor scandaluri de corupție.

Dacă între 1879 și 1900, Italia a acreditat doar patru trimiși extraordinari la București, România a avut doisprezece trimiși. De menționat ar fi faptul că niciun ministru de externe român nu a vizitat Roma. În general, raporturile româno-italiene nu au cunoscut evoluții sinusoidale, dar nici nu au avut linia ascendentă pe care au sugerat-o numeroși istorici. Italia era un stat mic, în ciuda pretențiilor sale și nu putea influența deciziile politice care afectau România. Putem considera că motivul principal al

cordialității relațiilor între cele două state în ultima jumătate a secolului XIX a fost cel al unității culturale și al realizării unității politice în aceeași perioadă.